

Geta áföll og erfiðleikar skrifað sig inn í líkamann?

Dr. Margrét Ólafía Tómasdóttir

Heimilislæknir

Geðhjálp og Virk 18.maí 2018

PEGAR
KONA
BROTAR

Sometimes I just feel it's only me
Who can't stand the reflection that they see
I wish I could live a little more
Look up to the sky not just the floor
I feel like my life is flashing by
And all I can do is watch and cry

Adele

PEGAR KONA BROTANAR

Frú Fjölveikindi, 62 ára

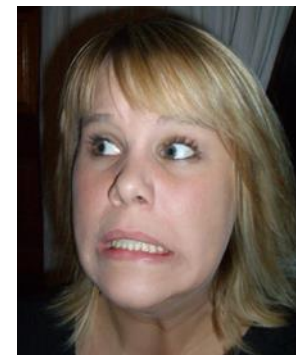
Sjúkdómar

- Hjarta-og æðasjúkdómur
 - Kransæðasjúkdómur
 - Hjartabilun
- Langvinn lungnateppa
- Sykursýki
- Þunglyndi
- Beinþynning
- Slitgigt

Almenn vanlíðan, þreyttur,
krónískar breytingar í
blóðprufum: Hyponatremia,
anemia

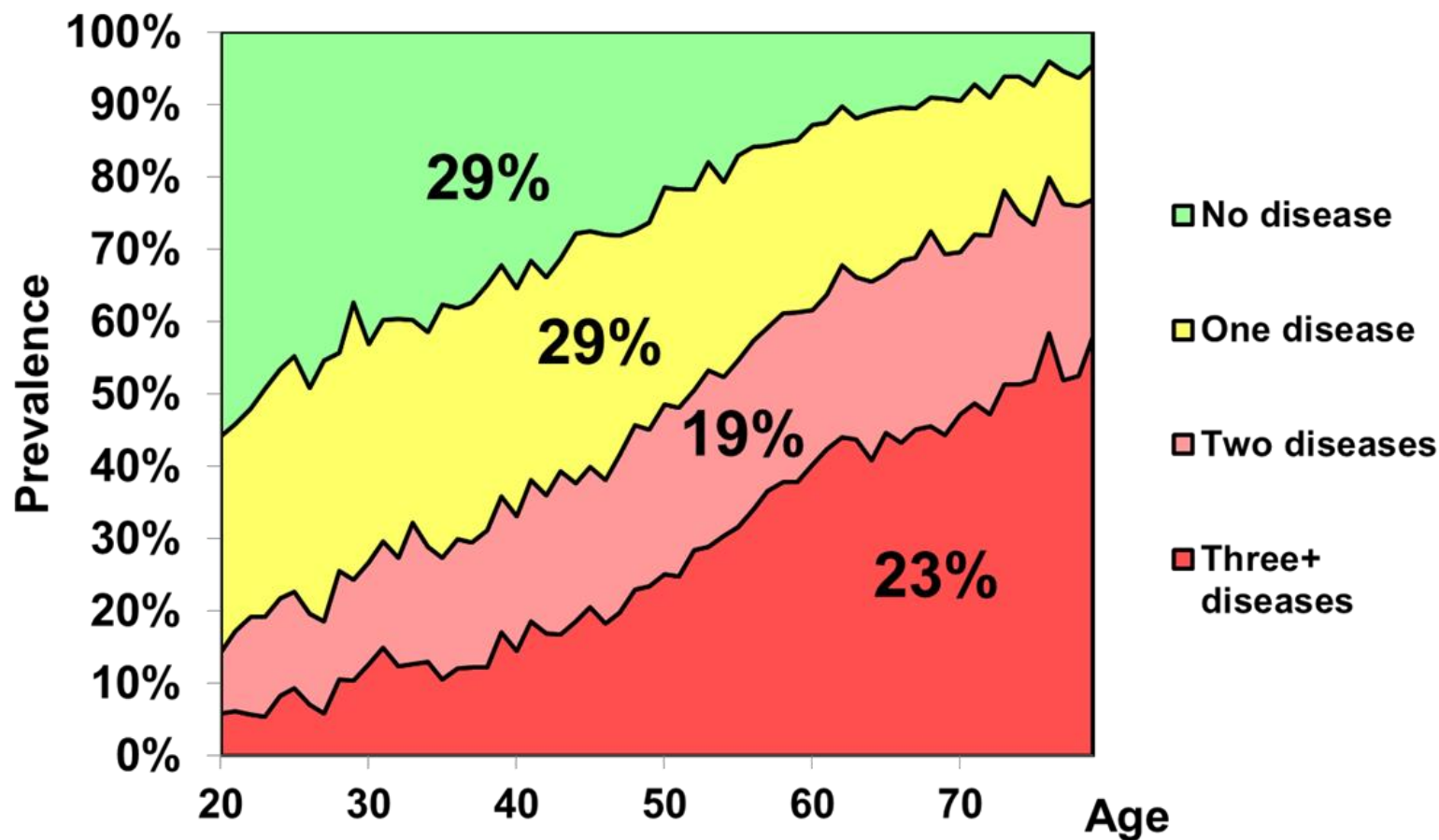
Lyfjameðferð

• Glucophage	• Sobril
• Hjartamagnýl	• Seretide
• Imdur	• Ventolin
• Seloken Zoc	• Fosamax
• Daren	• Parasetamól
• Amlo	• Kalktöflur
• Furix	• D-vítamín
• Kaleorid	
• Glimeryl	Strangt matarræði
• Zarator	Regluleg hreyfing
• Fontex	
• Imovane	

Algengi fjölveikinda

ÞEGAR
KONA
BRÓTNAR

PEGAR KONA BROTANAR

Source: lepetitemania.com

PEGAR
KONA
BROTAR

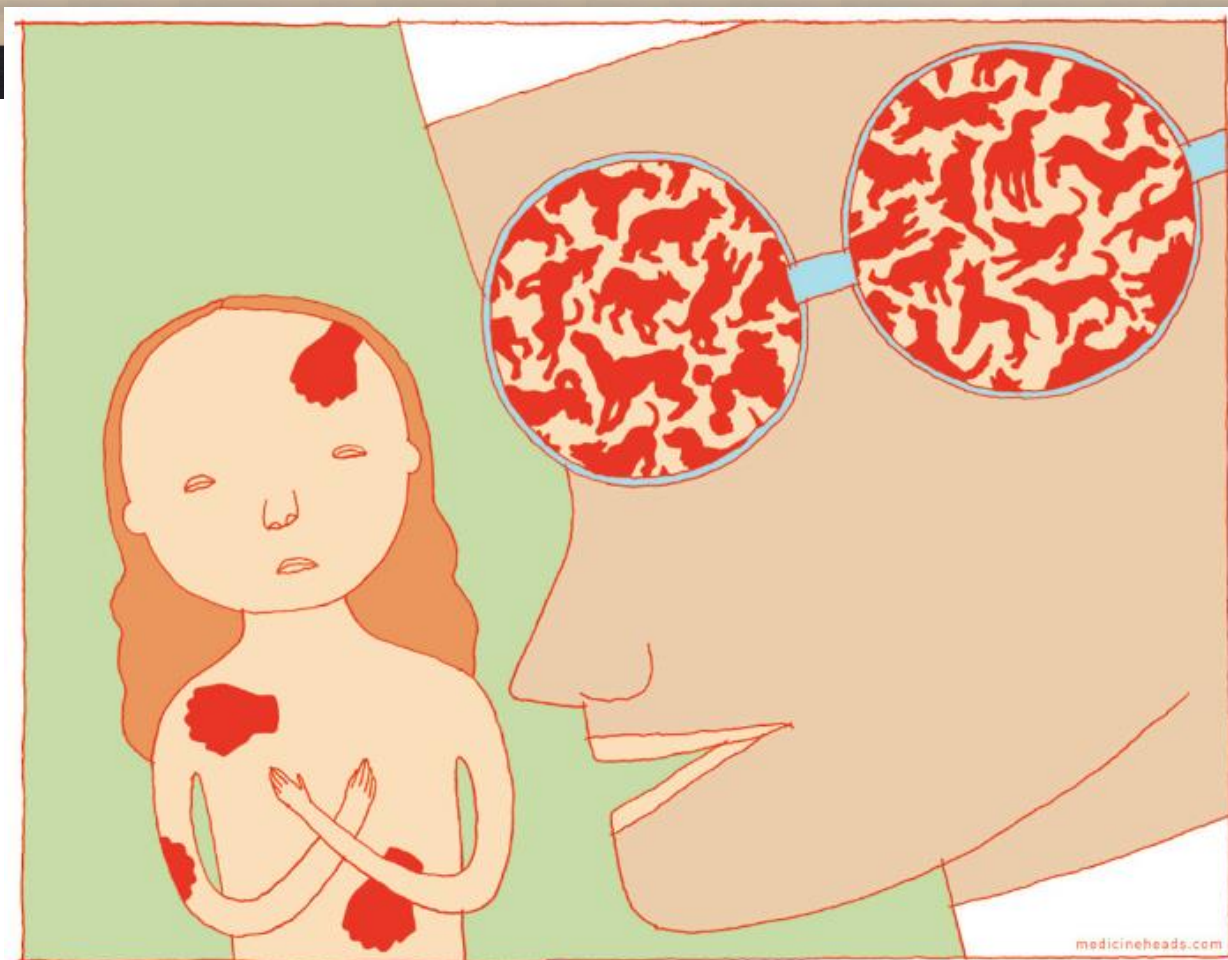

William Blake, 1795

PEGAR
KONA
BROJ 4
OTVAR

ÞEGAR
KONA
BROTNAÐ

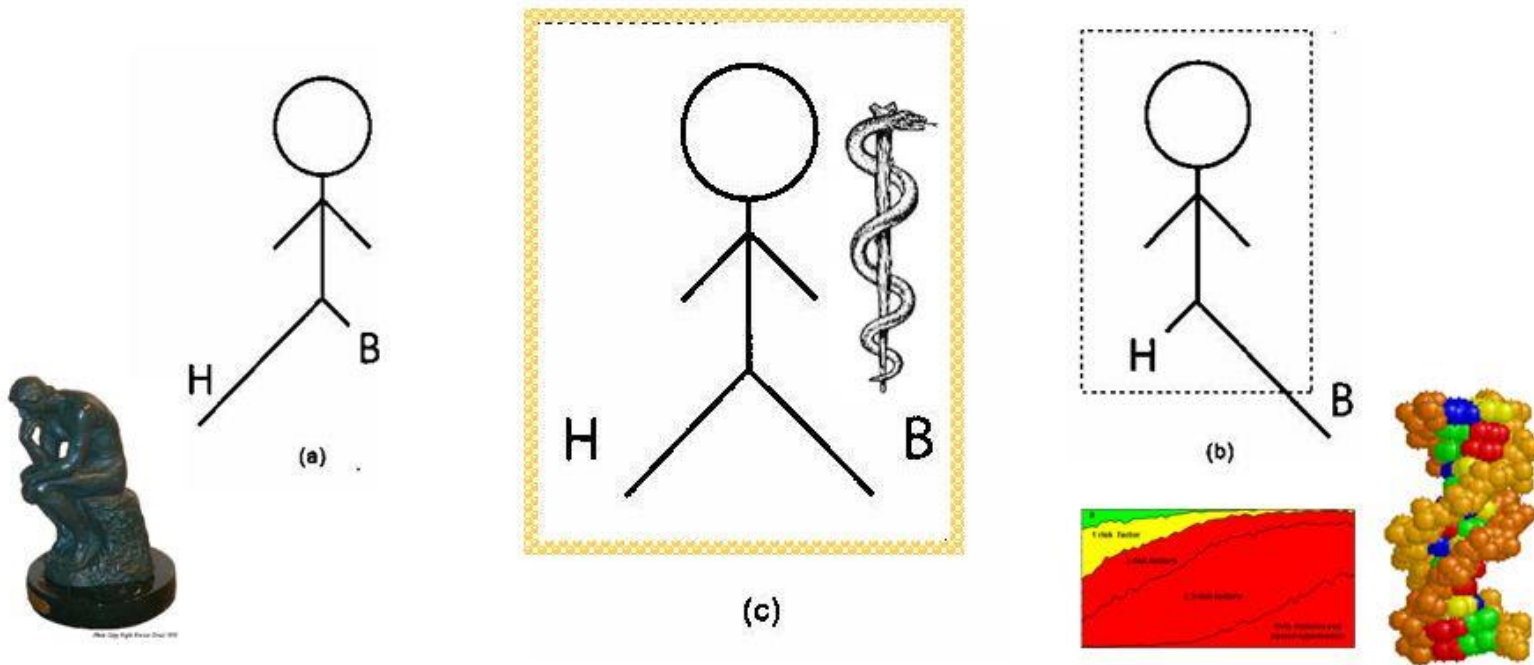

Illustrasjon © Trond Nordahl

„Vandamálið er að heilbrigðisstarfsfólk áttar sig ekki alltaf á raunverulegum grunn vandamálanna sem þau sjá“

A balanced theoretical and scientific fundament

Irene Hetlevik, Scand J Prim Health Care 2004

Orsakir orsakanna

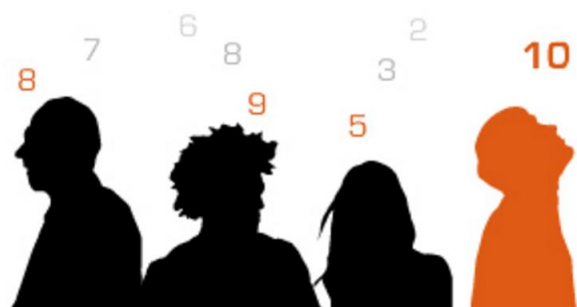
ÞEGAR
KONA
BROTNA
ÖNAR

Michael Marmot

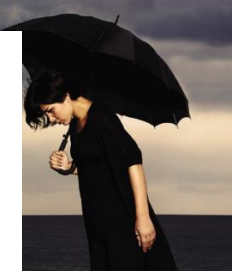
Vincent Felitti

ACES Too High!

NEWS

ACEs = Adverse Childhood Experiences

- ACE stúdían
 - “The most important public health story you never heard of”
- Hófst 1985 – Vincent Felitti
- Fyrstu fyrirlestrar 1990
- Í kjölfarið 25 ára saga um rannsóknir á 17.000 manns í San Diego, hófst kringum 1995

Adverse childhood experiences

The three types of ACEs include

ABUSE

Physical

Emotional

Sexual

NEGLECT

Physical

Emotional

HOUSEHOLD DYSFUNCTION

Mental Illness

Incarcerated Relative

Mother treated violently

Substance Abuse

Divorce

HOW PREVALENT ARE ACEs?

The ACE study revealed the following estimates:*

ABUSE

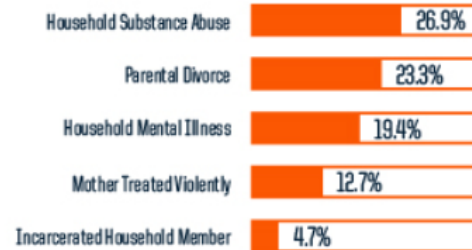

percentage of study participants
that experienced a specific ACE

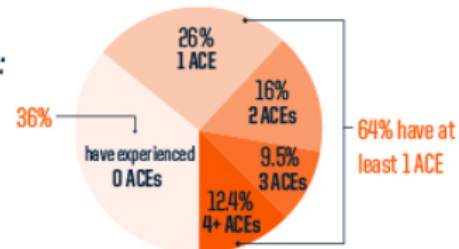
NEGLECT

HOUSEHOLD DYSFUNCTION

*Of 17,000 ACE
study participants:*

PEGAR
KONA
BROTHER

WHAT IMPACT DO ACEs HAVE?

As the number of ACEs increases, so does the risk for negative health outcomes

Possible Risk Outcomes:

BEHAVIOR

Lack of physical activity

Smoking

Alcoholism

Drug use

Missed work

PHYSICAL & MENTAL HEALTH

Severe obesity

Diabetes

Depression

Suicide attempts

STDs

Heart disease

Cancer

Stroke

COPD

Broken bones

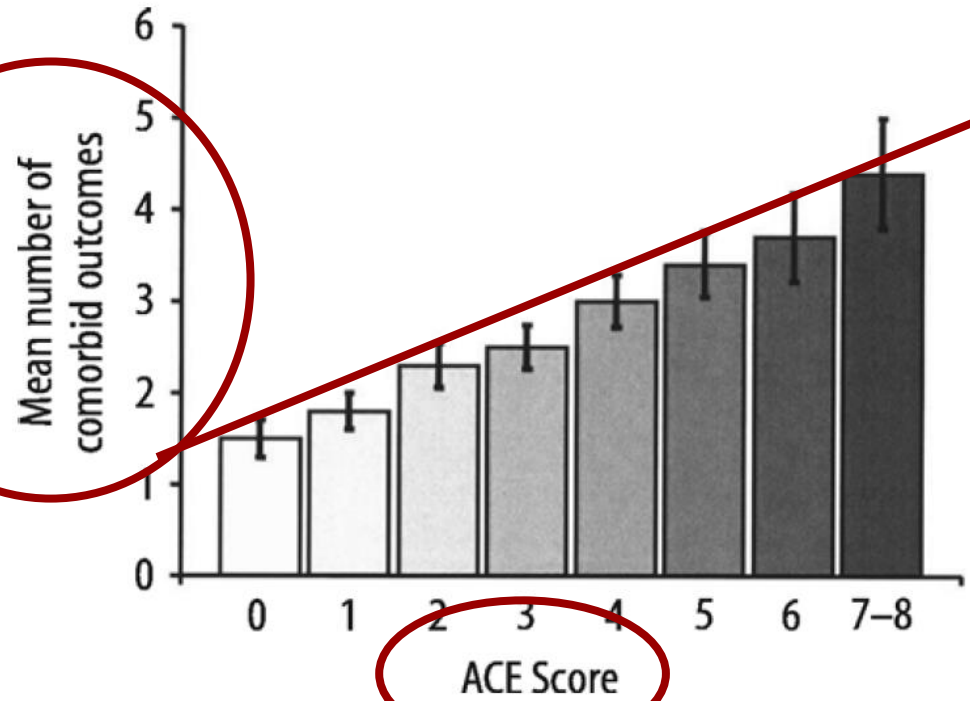

Fig. 1 The mean number of comorbid outcomes in the study sample was 2.1 (range: 0–14); means are adjusted for age, sex, race, and educational attainment. The trend in the means is significant ($P < 0.0001$); vertical error bars represent 95% confidence intervals

Tengslin milli ACE og sjúkdóma seinna á ævinni er sterk, hlutfallsleg og lógísk

Þau eru stærsta lýðheilsuvandamál samtímans

Það eru hughreystandi mistök að rugla saman millistigum og grunnorsök

Það sem við lítum á sem vandamálið er oft tilraun einstaklingsins til lausnar á grunnvandamálinu

Felitti á Íslandi 2017

The public health paradox

Many of our most common and intractable
public health problems
are unconsciously attempted **solutions** to personal problems
dating back to childhood, buried in time, and concealed by shame,
by secrecy, and by social taboo.

Vincent Felitti

Orsakir orsakanna

ÞEGAR
KONA
BROTNA
ÖNAR

Michael Marmot

Vincent Felitti

Bretland: Lífslíkur fólks hjá sömu ríkisstofnun

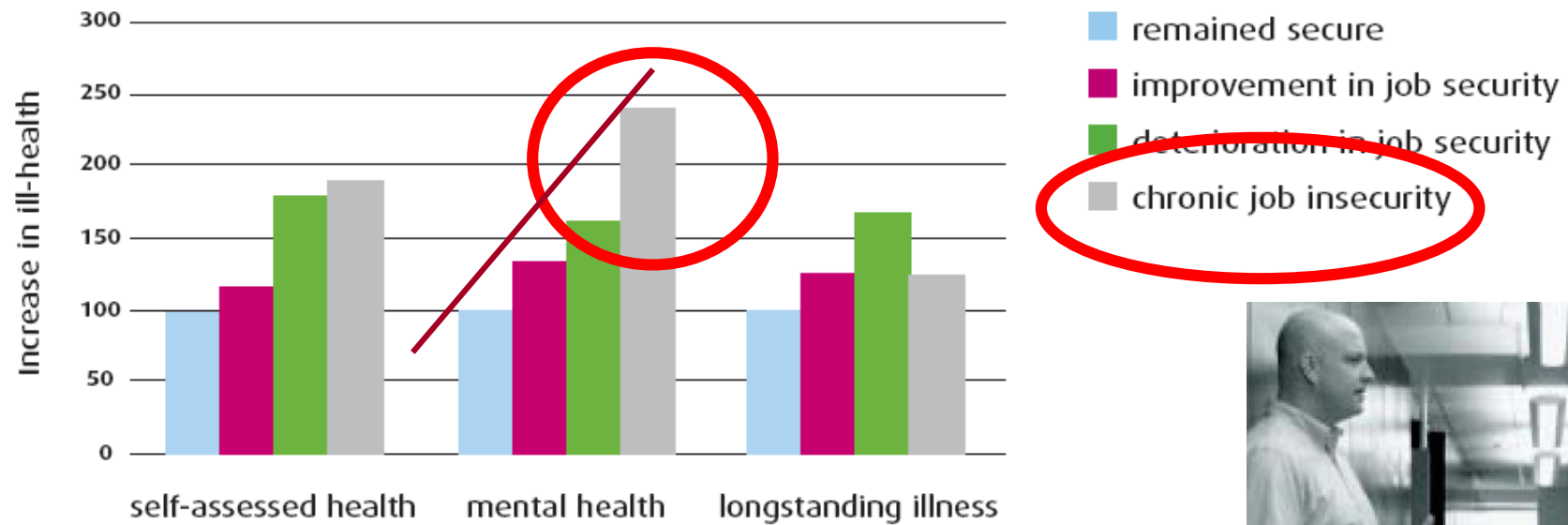
- **Whitehall I. (1967):**
 - um 18.000 karlar
- **Whitehall II (1985-88)**
 - 10.308 karlar og konur 35-55 ára

Job insecurity

Figure 5. Effects of loss or gain of job security and of chronic job insecurity in women

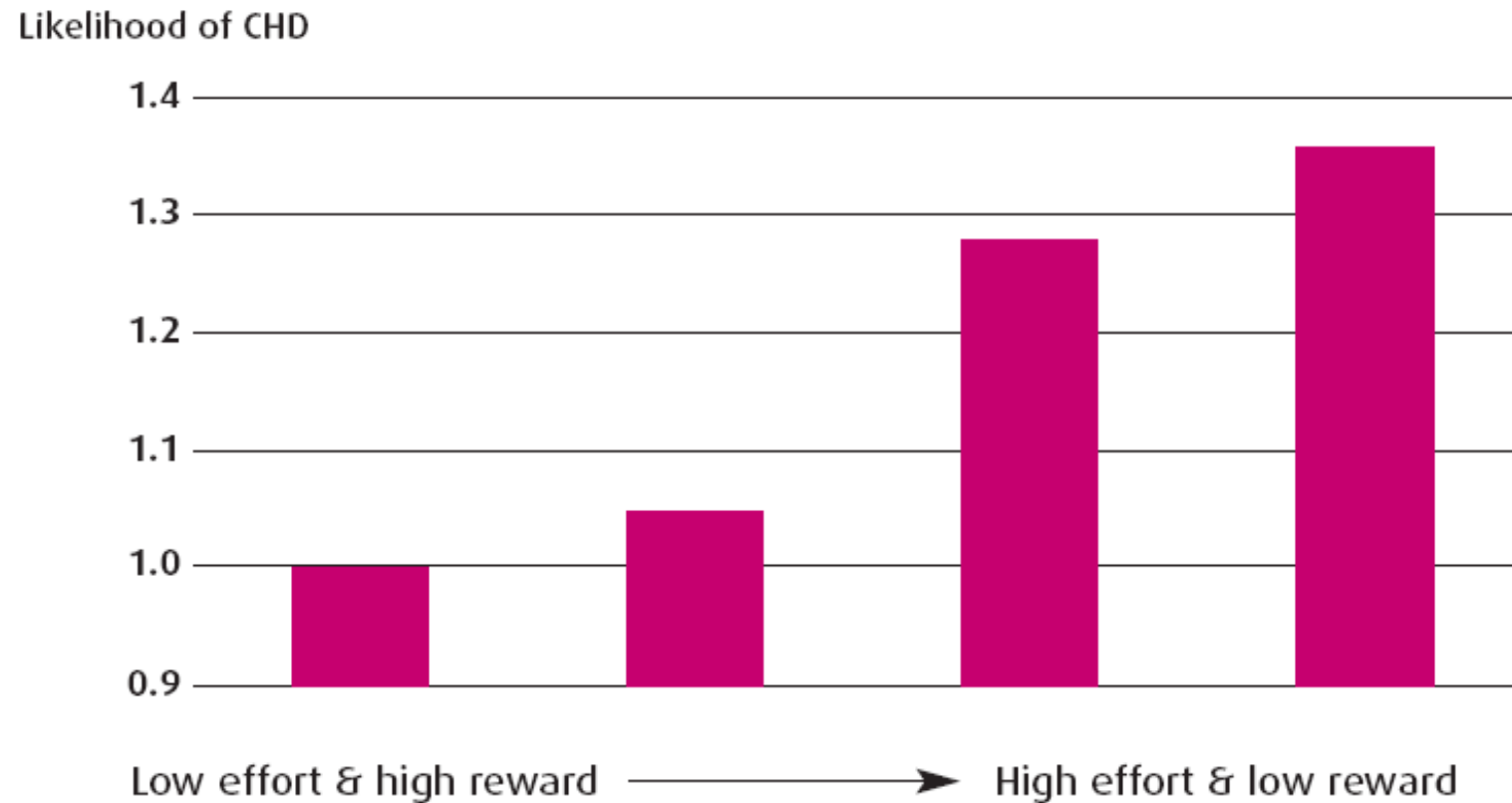

Adjusted for age, employment grade and health at the beginning of the follow-up period.

Effort-Reward at work

Figure 4. Effort-reward imbalance at work and coronary heart disease

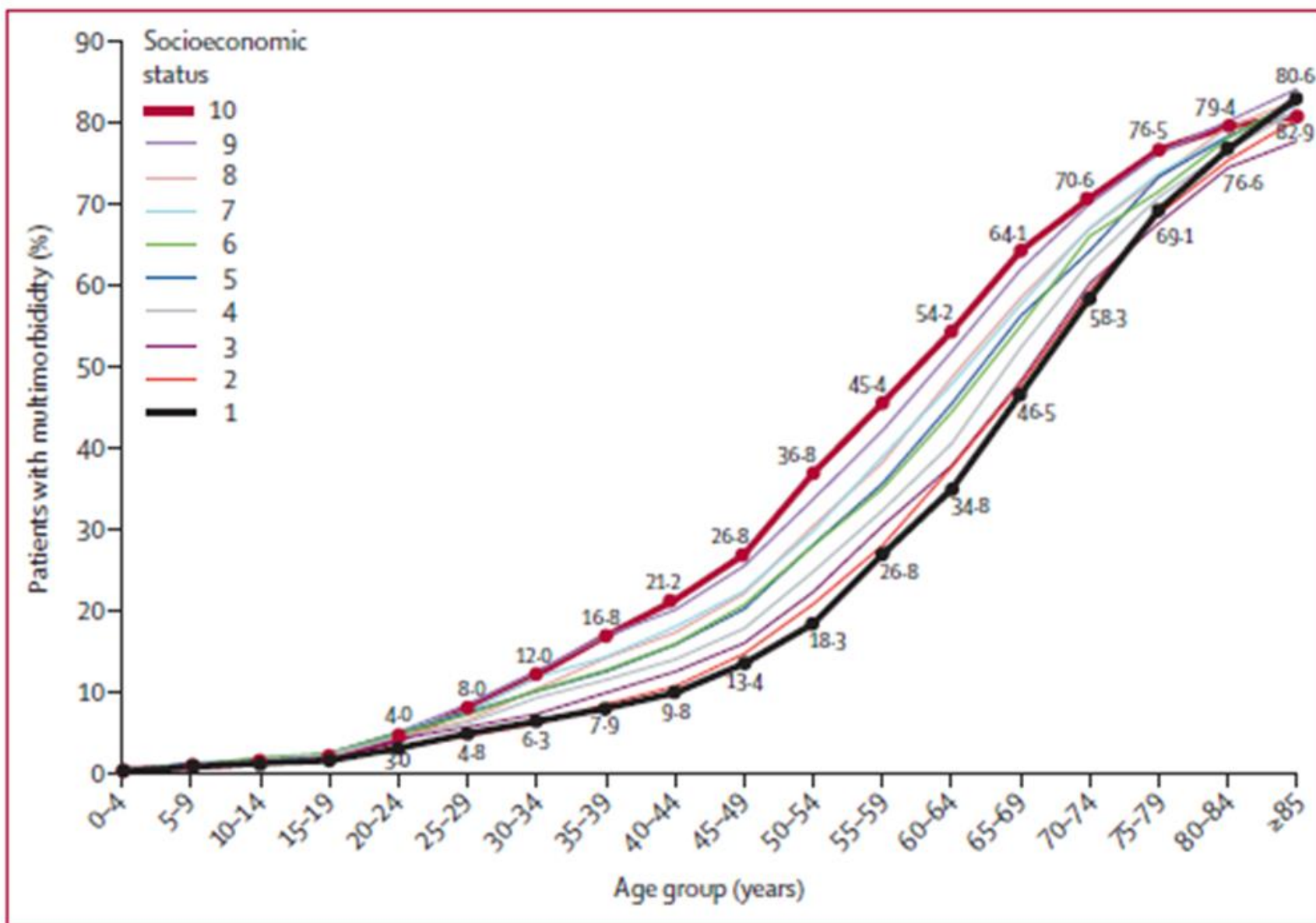

Figure 2: Prevalence of multimorbidity by age and socioeconomic status
On socioeconomic status scale, 1= most affluent and 10=most deprived.

Barnett et al, Lancet 2012

Streita

Lazarus og Folkman 1984:

- Streita verður þegar kröfur umhverfisins verða meiri en manneskjan upplifir að hún ráði við.

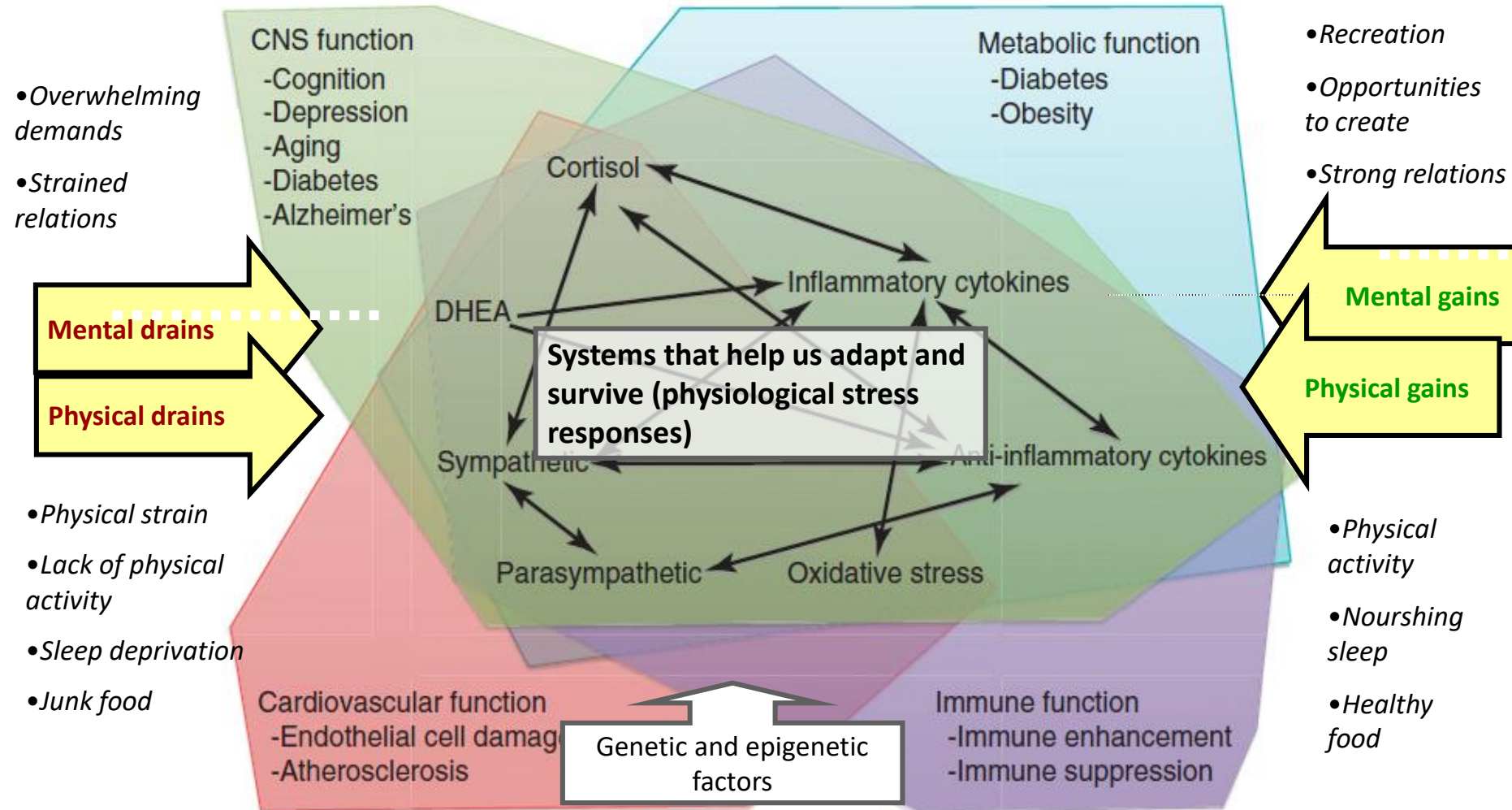
Líffræðileg streita

- Ýtir líkamanum frá homeostatísku jafnvægi
- HPA öxullinn – Selye 1950-60
- Áhrif sympatíska og parasympatíska kerfisins – Cannon 1950-60
- Psychoneuroimmunologia – Ader og Cohen 1975
 - Heilinn og ónæmiskerfið í samþættu kerfi ásamt glucocorticoidum og catecholaminum
 - Breyting á cytokinum og heilaboðefnum
- Áhrif heilaboðefna til baka á ónæmiskerfið og innkirtlakerfið – Pert 1985

Allostatic load in balance (based on Mc Ewen et al.)

“Toxísk” streita (í barnæsku)

Toxísk streita vísar til sterkrar, endurtekinnar eða/og viðvarandi virkjunar á streituviðbrögðum líkamans án mótvægis frá verndandi þáttum svo sem stuðningi fullorðinna

•

Shonkoff et al JAMA 2009

PEGAR
KONA
BROTAR

Mikilvægi eigin upplifunar

“Gains” (salutogenesis)

Trust

Belonging and nourishment

Respect

Care

Honour and pride

A ‘healing’ physiology of meaning, belonging, and hope

“Drains” (pathogenesis)

Threat and betrayal

Isolation and neglect

Humiliation and integrity violation

Leaving behind

Guilt and shame

A pathophysiology of disempowerment and disadvantage

ÞEGAR
KONA
BROTNA
R

“En fallegur
hundur, mig langar
í svona hund“

“Pabbi minn (sem
lamdi okkur mömmu
áður en við fluttum)
var að kaupa sér
svona hund“

PEGAR
KONA
BROTAR

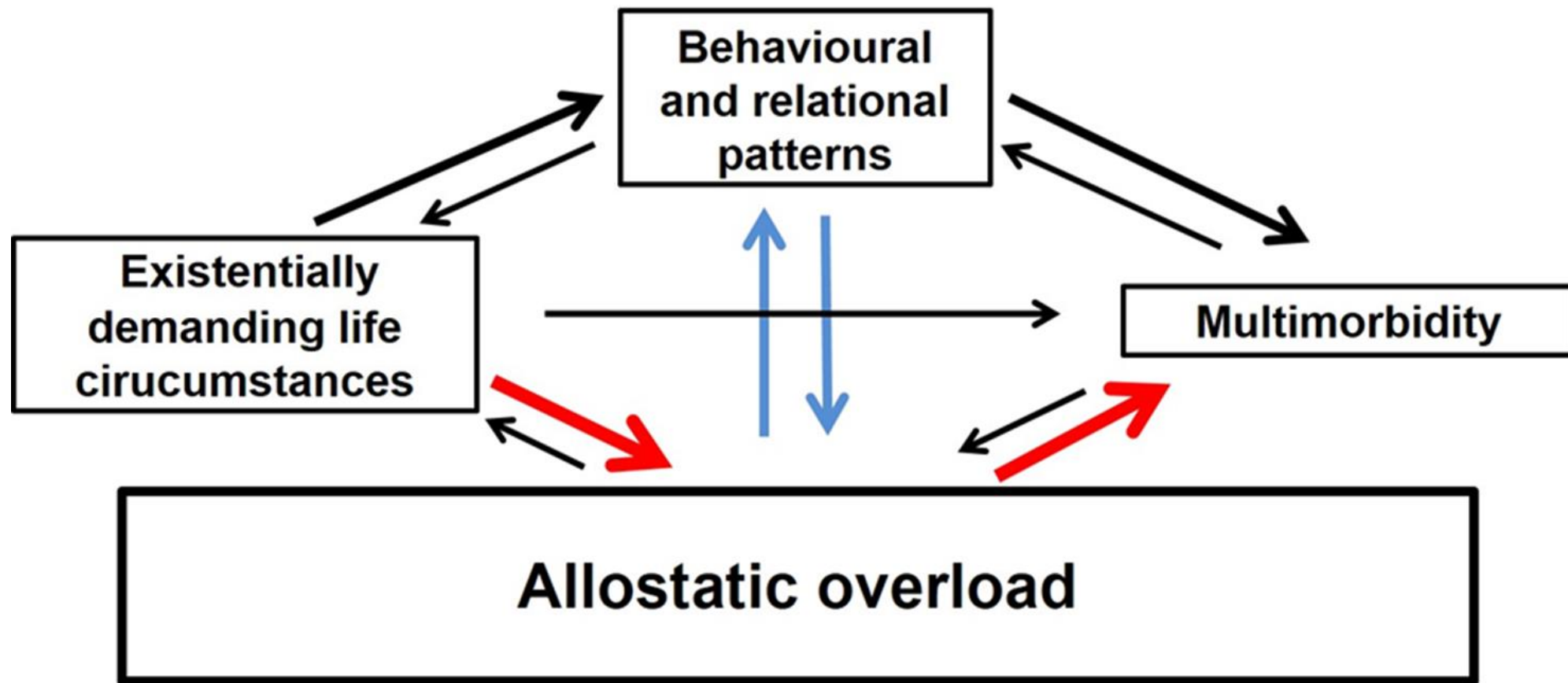
THERE ARE TWO KINDS OF PEOPLE IN THE WORLD

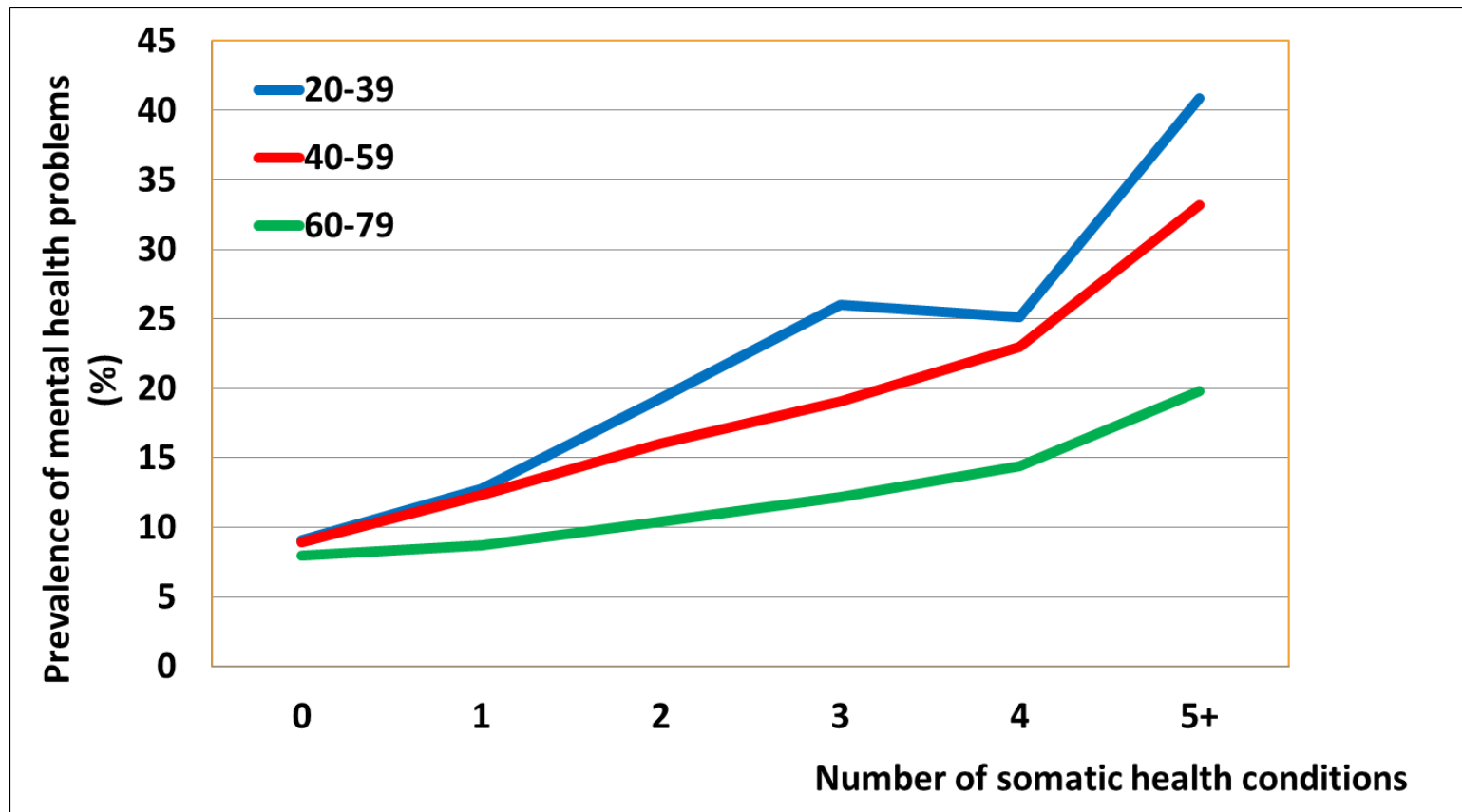
YOU AND EVERYONE ELSE

Hugmyndafræði doktorsverkefnis

ÞEGAR
KONA
BROTNA

Tengsl andlegrar og líkamlegrar heilsu

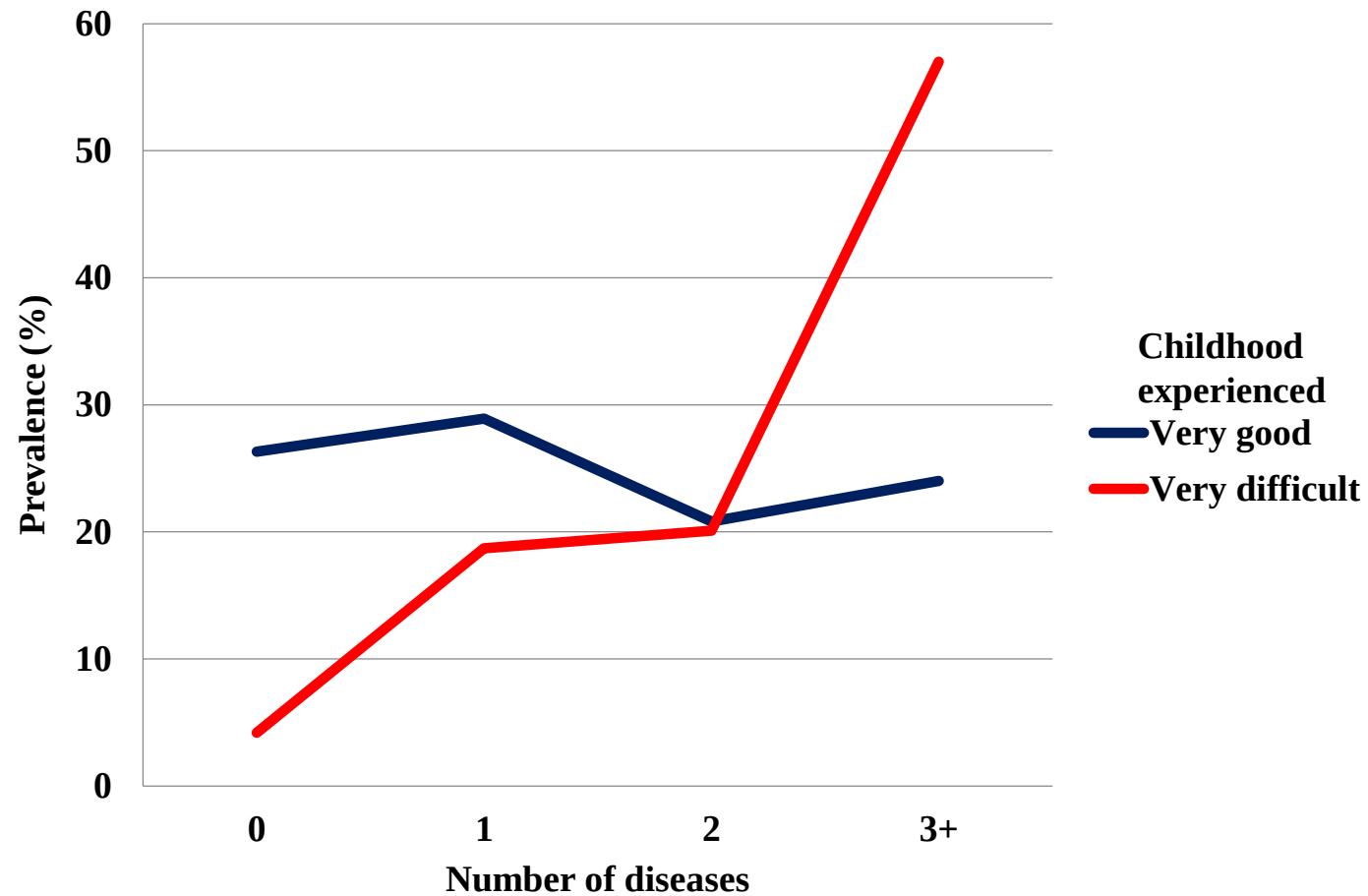

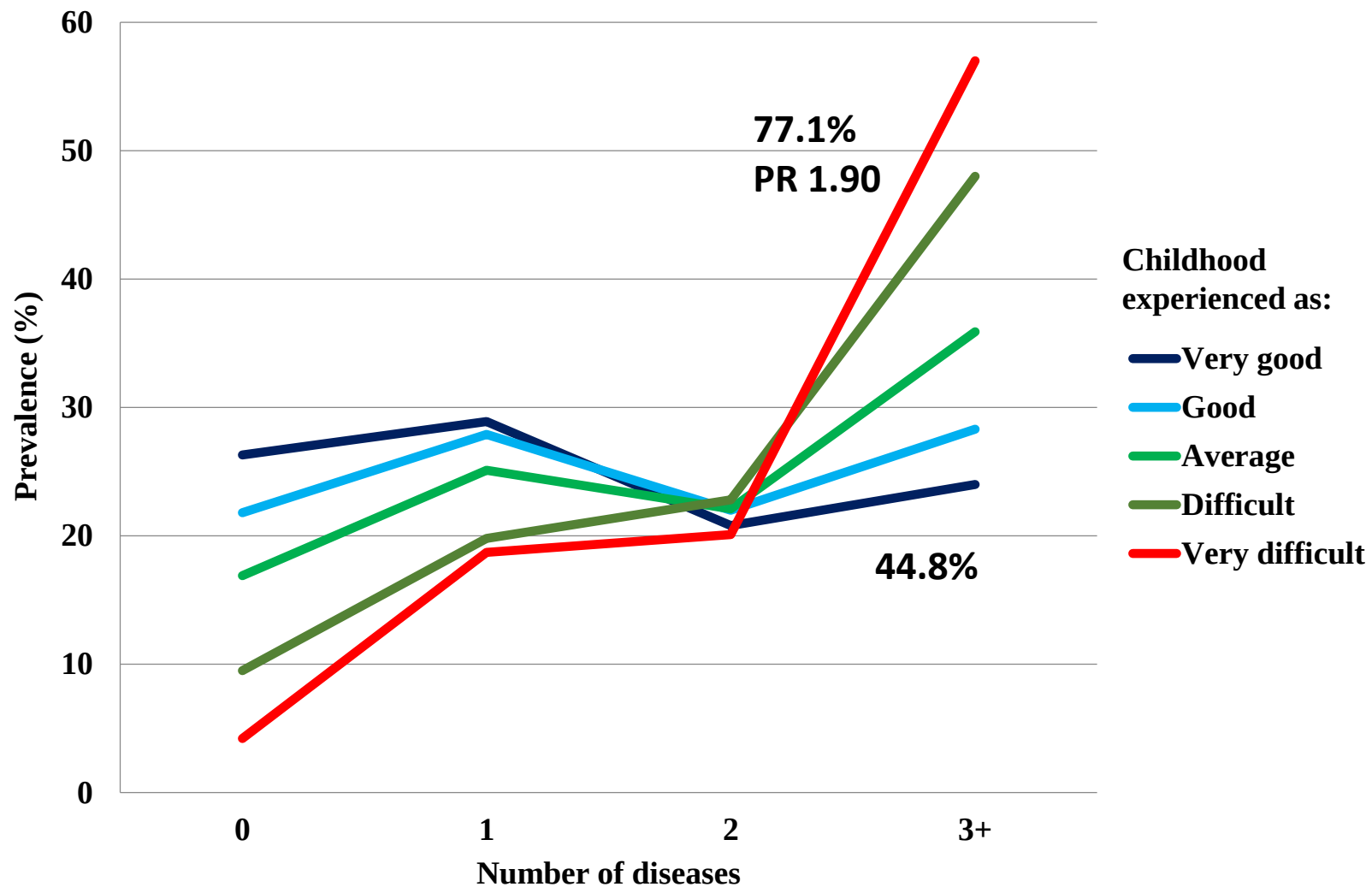
Upplifun æsku og fjölveikindi á fullorðinsárum

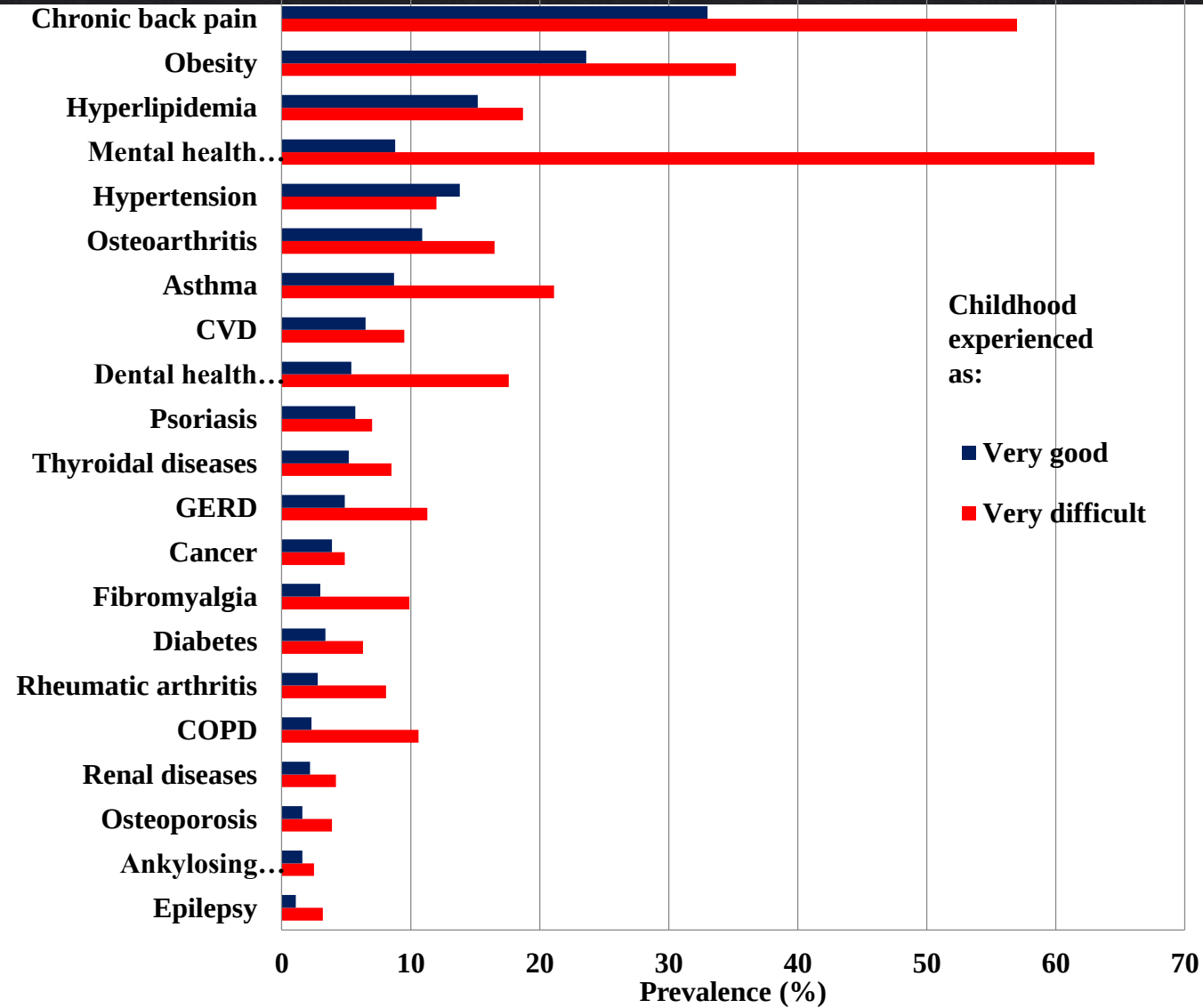
- Þegar þú hugsar til barnæskunnar, upplifðir þú hana sem:
- **Mjög góða – 47%**
- **Góða – 38,2 %**
- **Meðal – 10,4%**
- **Erfiða – 3,4%**
- **Mjög erfiða 1,0%**

Barnæska og fjölveikindi

Barnæska og fjölveikindi

Barnæska og allostatískt álag

Konur 30-69 ára

ÞEGAR
KONA
BROTNAÐAR

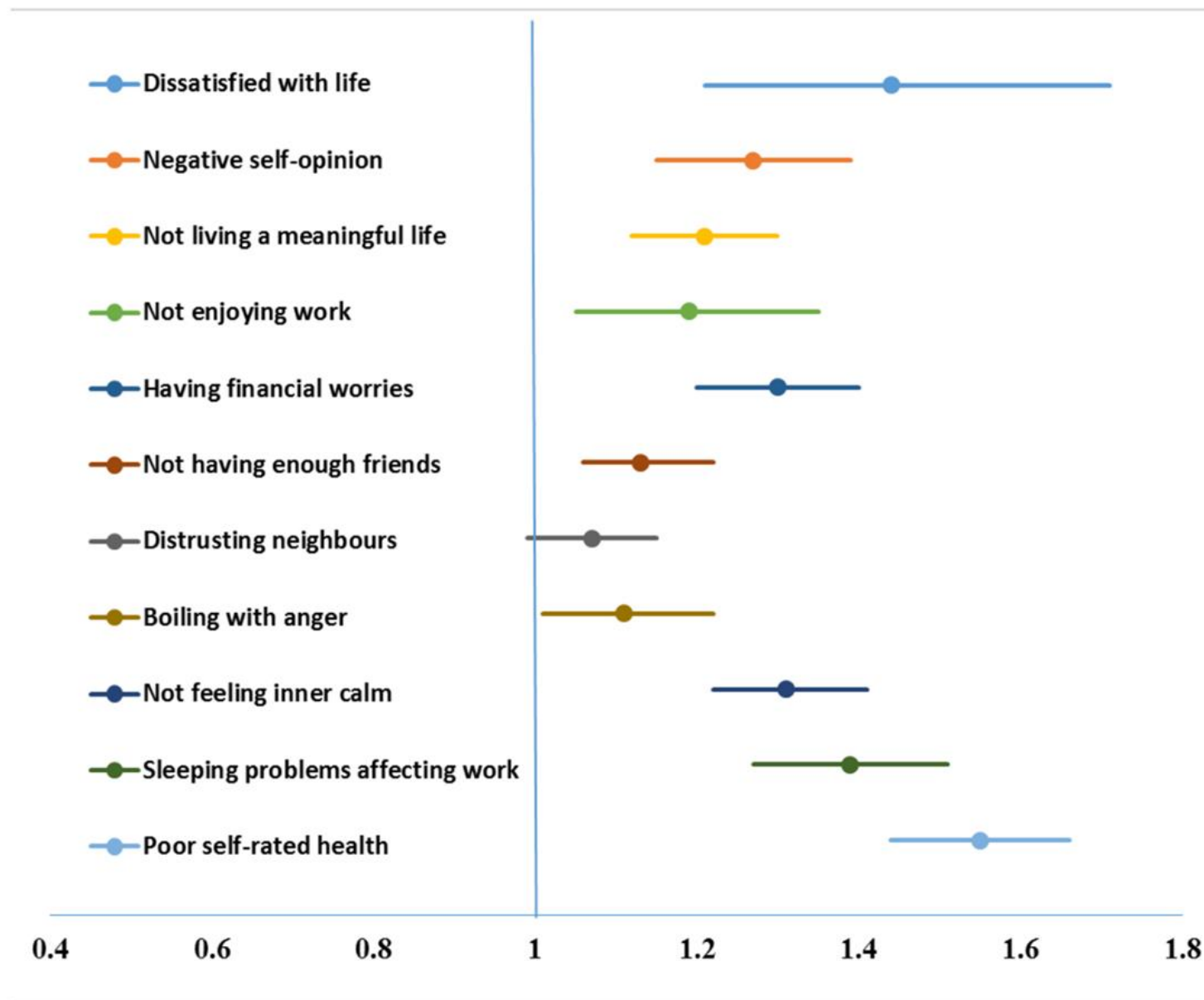
Measure	Very good childhood	Very difficult childhood	P-trend
Height	165.54 cm	164.29 cm	<0.001
Waist	90.36 cm	93.67 cm	<0.001
W/H ratio	0.87	0.88	<0.001
SBP	126.86 mmHg	123.87 mmHg	<0.001
Heart rate	71.16	73.28	0.03
Pulse pressure	93.06 mmHg	92.72 mmHg	0.004
CRP	2.65	3.44	0.08
Non fasting glucose	5.40	5.60	0.04

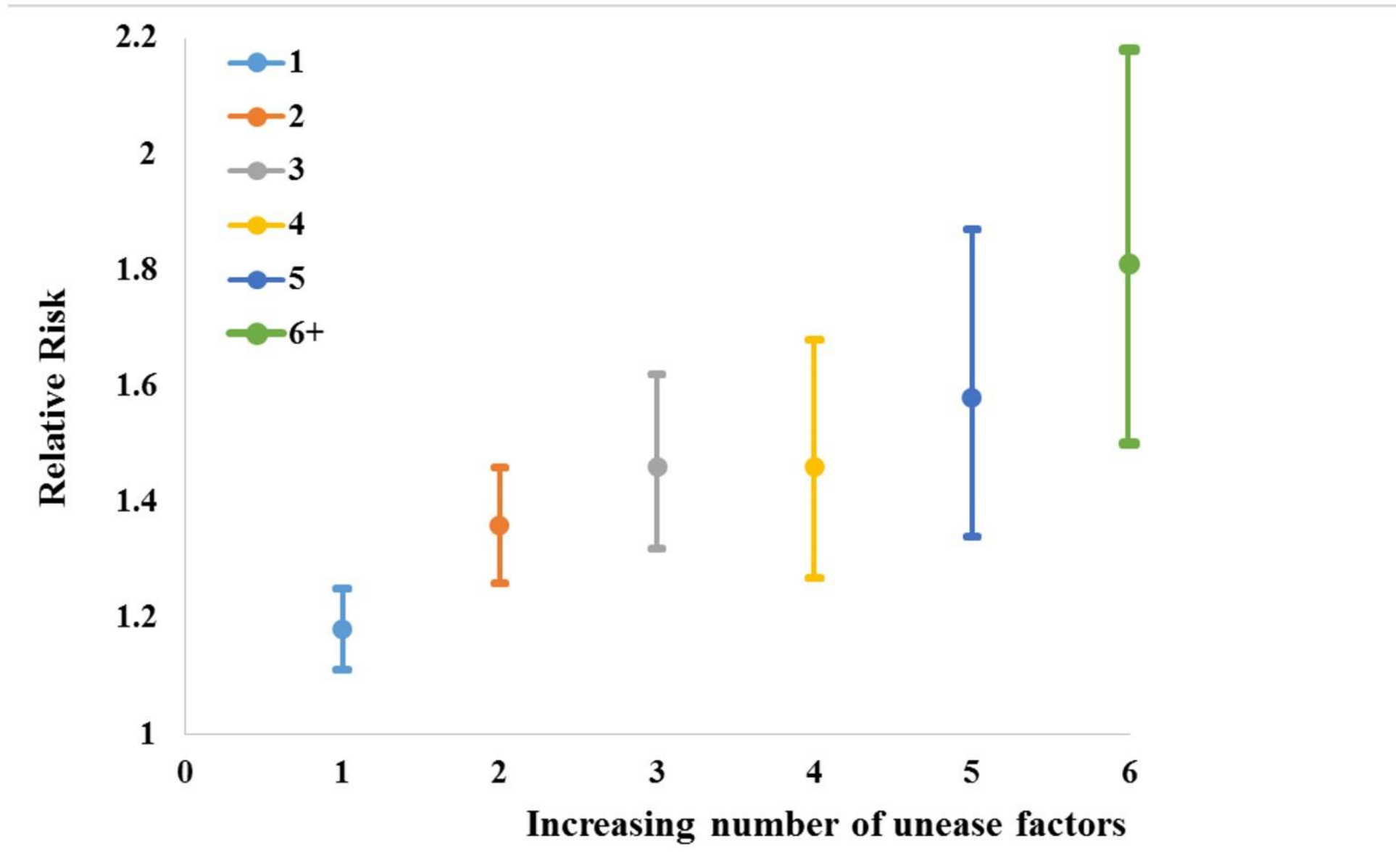

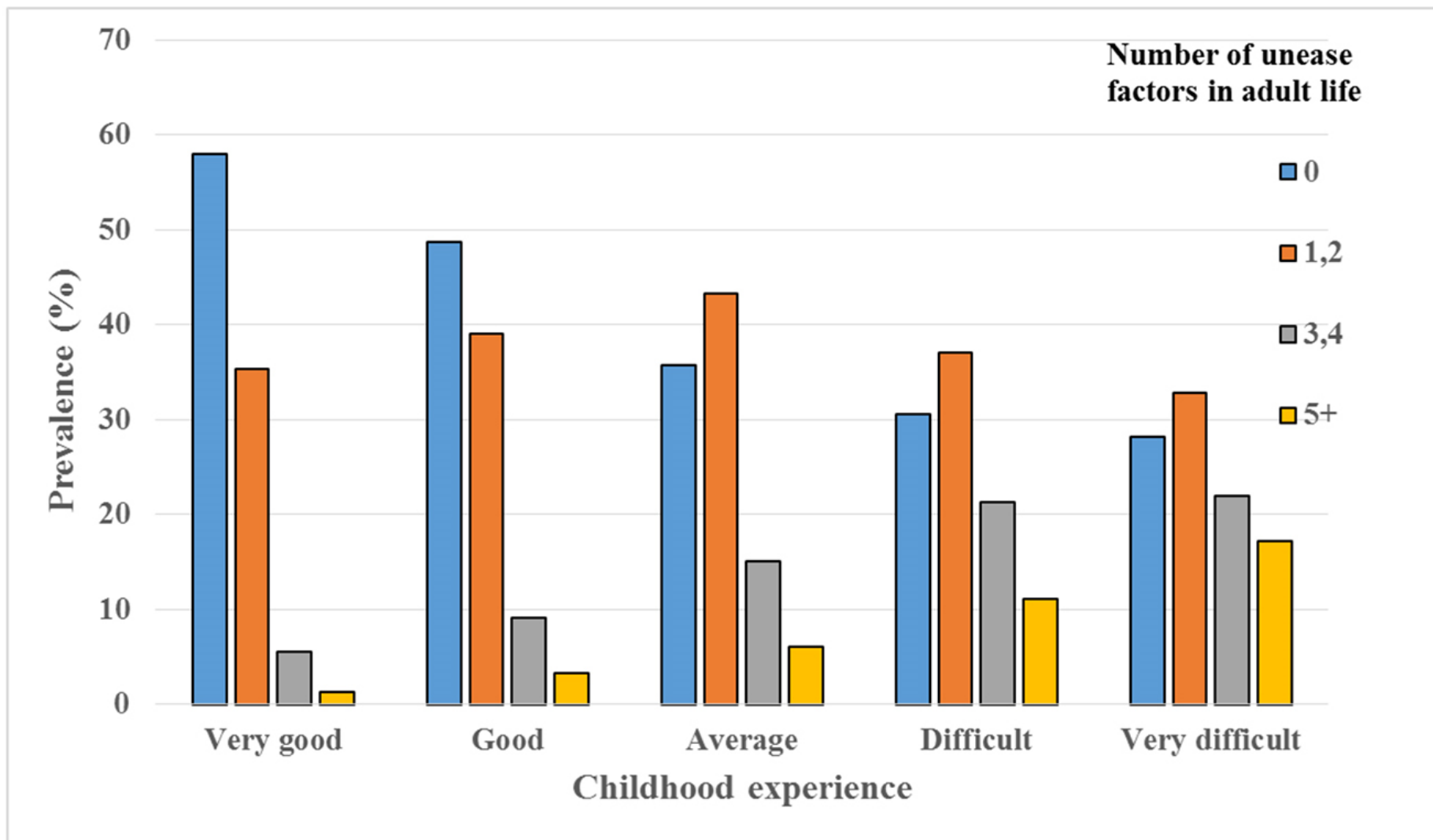
Tilvistarvandi á fullorðinsárum

- félagsauður, tengslamyndun, sjálfsálit og vellíðan -

- Ósáttur við lífið
- Lítið sjálfsálit
- Lífið innihaldssnautt
- Nýtur ekki vinnunnar
- Fjárhagsáhyggjur
- Upplifir að eiga of fáa vini
- Treystir ekki nágrönnum
- Sýð af reiði en sýni það ekki
- Upplifi ekki innri ró
- Svefnleysi truflar vinnuna
- Eigin mat á heilsu slæmt

Samantekt

- Upplifun okkar á æskunni hefur greinileg tengsl við líkamlega heilsu á fullorðinsárum.
- Í rannsóknum á allostatísku álagi kemur skýrt í ljós hvernig áhrifin eru mest snemma í barnæsku og minnka svo þegar líður á ævina.
- Út frá niðurstöðum mínum má leiða að því líkum að erfiðar aðstæður, bæði í barnæsku og á fullorðinsárum, skrifist í líkamann með því að valda vanstillingu líffræðilegra stjórnerfa sem svo leiða til flókinna sjúkdómsmynstra.

Samantekt

- Felitti hefur sýnt fram á að með því að ræða áföll og áhrif þeirra á heilsu mátti draga úr heimsóknum til lækna.
- Mikilvæg skref til bættar lýðheilsu eru eftirfarandi:
 - **Draga úr ójöfnuði gagnvart heilsu**
 - **Draga úr áföllum í æsku eins og hægt er**
 - **Auka seiglu barna og fullorðinna**